

**СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА**

**Методологія відбору стратегічних справ
в спеціалізованій юридичній клініці з питань, пов'язаних з війною,
Навчально-наукового інституту права Сумського державного
університету**

Суми -2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
ПРО СПЕЦІАЛІЗОВАНУ ЮРИДИЧНУ КЛІНІКУ З ПИТАНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВІЙНОЮ СУМСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ	6
ПОНЯТТЯ СТРАТЕГІЧНОЇ СПРАВИ. КРИТЕРІЇ ВІДБОРУ СТРАТЕГІЧНИХ СПРАВ	8
ЧЕК-ЛИСТИ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ СТРАТЕГІЧНИХ СПРАВ	9
РУХ СПРАВИ	11
СТРУКТУРА ДОСЬЄ	12
ВИЗНАЧЕННЯ ОБСЯГУ РОБОТИ НАД СПРАВОЮ	13
ДОДАТКИ	15

ВСТУП

З 2014 року Російська Федерація здійснює збройну агресію проти України. Внаслідок окупації Криму, частини Донецької та Луганської областей сотні тисяч українців втратили або доступ до житла та майна, або змушені були його покинути через небезпеку життю. Часто таке житло (майно) було знищене чи значно пошкоджене через обстріли та бомбардування. Після 24 лютого 2022 року, коли війна поширилася всією територією України, масштаби цієї проблеми зросли пропорційно.

Спеціалізована юридична клініка з питань, пов'язаних з війною, Сумського державного університету створена 20 жовтня 2023 року (наказ ректора Сумського державного університету №0896-І) та є структурними підрозділом Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету. В умовах безпрецедентної гуманітарної кризи, спричиненої повномасштабною воєнною агресією РФ проти України, актуалізувалися питання стратегічного супроводу справ у сфері стягнення репарацій/відшкодування майнової шкоди як фізичним особам, так і суб'єктам господарювання. Такі справи охоплюють випадки, коли українці втратили майно, або не мають до нього доступу, або ж воно було істотно пошкоджене внаслідок збройної агресії РФ проти України.

Тому одним із основних завдань спеціалізованої юридичної клініки є правовий супровід стратегічних кейсів у сфері стягнення репарацій / відшкодування майнової шкоди, завданої українцям внаслідок збройної агресії Російської Федерації, надання безоплатної правової допомоги соціально вразливим верствам населення, фізичним та юридичним особами, які постраждали від воєнних дій, внутрішньо переміщеним особам; проведення наукових досліджень у сфері майнової шкоди та репарації (компенсації) за неї українцям, постраждалим внаслідок збройної агресії

РФ проти України; узагальнення емпіричного матеріалу з питань репарацій, компенсацій за зруйноване / пошкоджене внаслідок війни майно; співпраця з недержавними громадськими організаціями у сфері формування та вдосконалення процедур та механізмів відшкодування майнової шкоди та репарації (компенсації) за неї українцям, постраждалим внаслідок збройної агресії РФ проти України.

Діяльність спеціалізованої юридичної клініки у сфері супроводу стратегічних справ ґрунтується на поєднанні освітньої, практичної та суспільно корисної функцій юридичної клінічної освіти та відповідає сучасним викликам, спричиненим війною.

Концепція діяльності спеціалізованої юридичної клініки у такій сфері передбачає модель відкритої взаємодії та партнерства з громадськими організаціями, благодійними фондами та правозахисними ініціативами, які здійснюють правову, соціальну та психологічну допомогу особам, постраждалим внаслідок воєнних дій. У межах такої співпраці стратегічні справи можуть ініціюватися як самою клінікою, так і передаватися або реалізовуватися у партнерстві з громадськими організаціями, з якими укладено відповідні меморандуми про співпрацю.

Важливим елементом цієї моделі є те, що основний правовий супровід стратегічних справ може здійснюватися правниками партнерських громадських організацій, які володіють необхідною експертизою, ресурсами та практичним досвідом. При цьому спеціалізована юридична клініка виконує функцію навчально-методичного центру, забезпечуючи залучення студентів-консультантів до роботи над такими справами під керівництвом викладачів, кураторів та зовнішніх експертів.

Залучення студентів до супроводу стратегічних справ у співпраці з громадськими організаціями має на меті формування практичних компетентностей консультантів, зокрема навичок роботи зі стратегічними справами, аналізу доказової бази, дослідження національної та міжнародної

судової практики, розробки правових позицій, а також розуміння специфіки роботи з особами, постраждалими внаслідок війни.

Таким чином, спеціалізована юридична клініка з питань, пов'язаних з війною, функціонує як платформа для поєднання освітнього процесу та практичного супроводу стратегічних справ, спрямованого на захист прав фізичних осіб та суб'єктів господарювання, які зазнали майнових втрат внаслідок збройної агресії Російської Федерації, а також на формування системних рішень у сфері компенсації, репарацій та відшкодування завданої шкоди.

ПОНЯТТЯ СТРАТЕГІЧНОЇ СПРАВИ. КРИТЕРІЇ ВІДБОРУ СТРАТЕГІЧНИХ СПРАВ

Стратегічна справа для цілей цієї Методології розуміється як ініційована або підтримана юридичною клінікою юридична справа, супровід у якій здійснюється з метою досягнення системних змін у правовій, соціальній чи політичній сферах, спрямована на формування прецедентів, удосконалення законодавства, привернення уваги до проблем суспільного значення та захист прав окремих осіб чи груп, що зазнали майнових втрат внаслідок бойових дій.

Критерії для відбору стратегічних справ:

Суб'єктний критерій:

- фізичні особи - вимушено переміщені особи (ВПО), постраждали внаслідок бойових дій, особи, що виїхали за кордон, особи, які повернулись;
- суб'єкти господарювання - фізичні особи-підприємці, господарські організації, майно яких пошкоджено/знищено внаслідок бойових дій, або до якого вони не мають доступу.

Істотність шкоди:

- визначений факт порушення міжнародного гуманітарного права та/або прав людини;
- характеризується істотним фактичним розміром завданої шкоди, зокрема значними матеріальними втратами, тривалими негативними наслідками для умов життя постраждалих осіб, масштабністю руйнувань або сукупністю однотипних порушень, які у своїй сукупності формують значний обсяг шкоди (фактичний розмір шкоди оцінюється з урахуванням економічної вартості втраченого або знищеного майна, неможливості його відновлення у коротко- чи

середньостроковій перспективі, а також непрямих наслідків порушення, що впливають на реалізацію інших прав постраждалих осіб);

- має значний вплив на реалізацію механізму захисту прав;
- має потенціал для привернення уваги суспільства та міжнародної спільноти.

Актуальність:

- відсутність дієвих механізмів захисту порушених прав, отримання компенсацій за зруйноване майно;
- відсутність або недостатність адміністративної та / або судової практики;
- колізії та прогалини, недоліки національного законодавства чи правозастосовної практики, що унеможливають або істотно ускладнюють ефективний захист прав осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії (відсутнє чітке нормативне регулювання відповідних правовідносин або законодавство не враховує специфіку правових наслідків збройної агресії; існують колізії між нормами різних галузей права (цивільного, адміністративного, соціального, житлового тощо) або між нормами національного та міжнародного права; наявні суперечності у судовій практиці або відсутня усталена практика застосування відповідних норм; застосування чинних норм призводить до непропорційного обмеження прав постраждалих осіб, формального підходу до вирішення справ або відмови у захисті прав з мотивів правової невизначеності; чинні процедури є надмірно складними, непрозорими або такими, що не забезпечують ефективного доступу до правосуддя).

Доказовість:

- наявність (відсутність) документів по справі, у тому числі відсутність та (або) неможливість відновлення правовстановлюючих документів

на майно, відсутність організаційної та майнової спроможності для встановлення фактів, що мають юридичне значення;

- можливість фіксації (додаткові докази).

Ресурсність:

- справа відповідає експертному профілю клініки;
- клініка, в тому числі із залученням зовнішніх експертів, має достатньо ресурсів для ведення справи.

ЧЕКЛІСТИ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ СТРАТЕГІЧНИХ СПРАВ

При відборі стратегічних справ пропонується застосувати наступну форму чекліста.

ЧЕКЛІСТ

«__» _____ 202__ р.

м. Суми

ПІБ клієнта _____

Адреса _____

Контактний телефон _____

Ел. пошта _____

Соціальне положення _____

Прізвище інтерв'юера (супервайзера, кейс-менеджера) _____

Юридичне формулювання проблеми _____

Відповідність критеріям стратегічної справи:

Критерій 1:

- визначений факт порушення міжнародного гуманітарного права та прав людини
- має значний вплив на реалізацію механізму захисту прав
- має потенціал для привернення уваги суспільства та міжнародної спільноти

Критерій 2:

- проблема є нагальною та потребує швидкого вирішення
- відсутність прецедента
- колізії та прогалини, недоліки

Критерій 3:

- наявність (відсутність) документів по справі
- можливість фіксації (додаткові докази)

Критерій 4:

- справа відповідає експертному профілю клініки
- клініка має достатньо ресурсів для ведення справи
- можливість залучення додаткових ресурсів, в тому числі сторонніх експертів на підставі меморандумів

Справа входить до однієї із категорій:

- Порухення базових принципів міжнародного гуманітарного права та прав людини
- Шкода, негативні наслідки для ФО/ЮО настали внаслідок активних бойових дій, неможливості доступу до майна внаслідок бойових дій.
- Неможливість реалізації майнових та немайнових прав ФО/ЮО внаслідок бойових дій
- Істотність завданої шкоди
- Відсутність та (або) неможливість відновлення правовстановлюючих документів на майно
- Наявність колізій або прогалин у національному законодавстві з питань відшкодування шкоди, завданої бойовими діями, компенсацій за пошкоджене, зруйноване майно внаслідок бойових дій, репарацій
- Відсутність організаційної та майнової спроможності для встановлення фактів, що мають юридичне значення
- Інше: _____

РУХ СПРАВИ

Рух стратегічної справи може відбуватися за двома сценаріями:

- ініціювання ведення справи спеціалізованою юридичною клінікою;
- залучення спеціалізованої юридичної клініки до справи партнером.

Ініціювання справи:

1. Первинне звернення до спеціалізованої юридичної клініки із запитом або виявлення клієнта.
2. Аналіз істотності та актуальності справи, оцінка доказів (потенціал вирішення).
3. Оцінка наявності власних ресурсів для підготовки первинної документації та руху справи.
4. Оцінка наявних та можливих ризиків.
5. Запит на залучення сторонніх експертів для вирішення стратсправи
6. Прийняття рішення по справі.

Залучення до справи:

1. Наявна справа у партнера за меморандумом.
2. Відповідність критеріям визначення стратегічної справи відповідно до методології.
3. Оцінка наявності ресурсів спеціалізованої юридичної клініки для можливості вступу до справи.
4. Оцінка наявних та можливих ризиків.
5. Прийняття рішення по справі.

СТРУКТУРА ДОСЬЄ

Досьє по стратегічній справі формується у відповідності до нормативних положень діяльності спеціалізованої юридичної клініки.

Досьє по стратегічній справі буде містити певний обсяг документів/інформації, які команда збирає, обробляє та використовує під час ведення стратегічної справи.

Вказана інформація/документи можуть бути як в паперовому, так і електронному вигляді зберігатися у спеціально створеній папці на Google диску спеціалізованої юридичної клініки.

Структура досьє по стратегічній справі:

1. Титульний аркуш.
2. Чекліст по справі щодо відповідності напряму «стратегічна».
3. Вхідна анкета по справі.
4. Підсумок інтерв'ю.
5. Пошук нормативної бази та аналіз судової практики.
6. Форма опису стратегічної справи.
7. Згода на обробку персональних даних.
8. Правова позиція.
9. План дій/заходів по веденню стратегічної справи.
10. Відгук клієнта.
11. Звіт по стратегічній справі.

ВИЗНАЧЕННЯ ОБСЯГУ РОБОТИ НАД СПРАВОЮ

Етапи роботи зі стратегічною справою:

1. Відбір та визначення справи як стратегічної:
 - аналіз справи: істотність, актуальність, доказова справа. Керівник та куратори ЮК, залучені експерти (*до 40 годин*);
 - проведення окремої навчальної сесії для ЮК за відібраним кейсом (2 години). Керівник та куратори ЮК, залучені експерти.
2. Формування робочої команди стратегічної справи:
 - студенти (відбір за результатами проведеної навчальної сесії на Етапі 1);
 - керівник (юрист);
 - координатор;
 - залучений експерт.
3. Комунікація з клієнтом щодо отримання згоди на представництво інтересів (керівник команди, студенти, залучені експерти) (*до 4 годин*); проведення серії навчальних заходів щодо комунікації з клієнтом для студентів команди спеціалізованої юридичної клініки (наприклад, щодо особливостей роботи з особами постраждалими внаслідок воєнних дій) (*до 6 годин*);
4. Формування стратегії ведення справи (аналіз наявних документів, аналіз судової практики, законодавства, міжнародних актів, практики міжнародних судових інституцій, визначення алгоритму роботи над справою, розподіл завдань між членами команди, підготовка правової позиції по справі, узгодження позиції по справі із залученими експертами) (керівник команди, студенти, залучені експерти) (*до 80 годин*); проведення серії навчальних заходів щодо роботи над справою команди спеціалізованої юридичної клініки (наприклад, щодо особливостей роботи з документами,

пошуку інформації, роботи з реєстрами, алгоритму роботи над справою) *(до 10 годин)*

5. Реалізація стратегії: аналіз доказової бази, підготовка документів, представництво в державних установах, реалізація юрисдикційних та неюрисдикційних форм захисту, супровід клієнта щодо звернення до міжнародних судових інституцій) (керівник команди, студенти, залучені експерти) - *(до 80 годин)*; проведення серії навчальних заходів щодо роботи над справою для студентів команди спеціалізованої юридичної клініки (наприклад, щодо особливостей роботи з документами, алгоритму роботи над справою, реалізації юрисдикційних та неюрисдикційних форм захисту) *(до 10 годин)*;

6. Комунікаційний супровід справи: опис справи для медіа: підготовка інформаційних матеріалів, в тому числі прес-релізів, постів для соцмереж, інтерв'ю, статті тощо) *(протягом супроводу справи - години за фактом)*; проведення серії навчальних заходів щодо комунікаційного супроводу справи для студентів команди ЮК *(до 4 годин)*;

7. Оцінка результатів реалізації стратегії по справі (керівник команди, студенти, залучені експерти) - протягом супроводу справи *(години за фактом)*; проведення серії навчальних заходів щодо оцінювання результатів та перспектив подальшої роботи над справою для студентів команди спеціалізованої юридичної клініки (поточне та кінцеве) *(до 6 годин)*.

Додатки
до Методології відбору
стратегічних справ

Форми документів, які входять у досьє по стратегічній справі

Титульний аркуш

Спеціалізована юридична клініка з питань, пов'язаних з війною

ДОСЬЄ по

справі № _____

ПІБ/Найменування клієнта

Дата початку

Дата закінчення

Суми рік

ЧЕКЛІСТ

«__»_____202__р.

м. Суми

ПІБ клієнта _____

Адреса _____

Контактний телефон _____

Електронна пошта _____

Соціальне положення _____

Прізвище інтерв'юера (супервайзера, кейсменеджера) _____

Юридичне формулювання проблеми _____

*Відповідність критеріям стратегічної справи:*Критерій 1:

- визначений факт порушення МГП та прав людини
- має значний вплив на реалізацію механізму захисту прав
- має потенціал для привернення уваги суспільства та міжнародної спільноти

Критерій 2:

- проблема є нагальною та потребує швидкого вирішення
- відсутність прецедента
- колізії та прогалини, недоліки

Критерій 3:

- наявність (відсутність) документів по справі
- можливість фіксації (додаткові докази)

Критерій 4:

- справа відповідає експертному профілю клініки
- клініка має достатньо ресурсів для ведення справи

- можливість залучення додаткових ресурсів, в тому числі сторонніх експертів на підставі меморандумів

Справа входить до однієї із категорій:

- Порушення базових принципів міжнародного гуманітарного права та прав людини
- Шкода, негативні наслідки для ФО/ЮО настали внаслідок активних бойових дій, неможливості доступу до майна внаслідок бойових дій.
- Неможливість реалізації майнових та немайнових прав ФО/ЮО внаслідок бойових дій
- Істотність завданої шкоди
- Відсутність та (або) неможливість відновлення правовстановлюючих документів на майно
- Наявність колізій або прогалин у національному законодавстві з питань відшкодування шкоди, завданої бойовими діями, компенсацій за пошкоджене, зруйноване майно внаслідок бойових дій, репарацій
- Відсутність організаційної та майнової спроможності для встановлення фактів, що мають юридичне значення

Інше: _____

ВХІДНА АНКЕТА ПО СПРАВІ № _____

Дата проведення співбесіди: « ____ » _____ 20 ____ р.

Консультант

ДАНІ ПРО КЛІЄНТА

П.І.П.:

Дата народження: « ____ » _____ 19 ____ р.

Адреса:

_____Контактний телефон (вдень): _____ (ввечері):
_____Місце _____ роботи:

Родинний стан: _____

Соціальний стан: _____

Документ, що підтверджує правовий статус клієнта:

Черговість звернення: _____

ДАНІ ПРО СПРАВУ

Мета звернення: _____

Коротке викладення обставин справи:

Чи звертався раніше клієнт до юриста? Так Ні

Якщо так, то куди звертався і які результати отримано:

Рішення, які вже були прийняті з даної справи:

ДАНІ ПРО ПРОТИЛЕЖНУ СТОРОНУ У СПОРІ

Чи є опонент теперішнім або колишнім клієнтом клініки? Так Ні

РЕЗУЛЬТАТИ СПІВБЕСІДИ

Призначена повторна зустріч: _____

Чи є кінцевий термін по цій справі? Так Ні

Якщо так, то коли? « ____ » _____ 20 ____ р.

Надано копії наступних документів:

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

ІНШЕ:

ПІДСУМОК ІНТЕРВ'Ю

Дата: «___» _____ 20 ___ р. Справа №: _____

Повне ім'я клієнта: _____

Адреса клієнта: _____

Контактний телефон: _____

Ім'я опонента: _____

Чи є опонент теперішнім чи колишнім клієнтом клініки?

Т а к

Ні

Нотатки:

ПОШУК НОРМАТИВНОЇ БАЗИ ТА АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Справа № _____ Дата: « ____ » _____ 20 ____
р.

Ім'я клієнта: _____

С т у д е н т - к о н с у л ь т а н т :

В и к л а д а ч - к е р і в н и к :

Об'єкти _____ пошуку:

Місце _____ пошуку:

Матеріали пошуку (збірки законодавчі, кодекси тощо):

Знайдено:

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

6. _____

7. _____

8. _____

9. _____

10. _____

Повторний пошук: _____

Час, витрачений на проведення пошуку нормативної бази/аналіз судової практики: _____

Форма опису стратегічної справи

1. Загальна інформація про справу

Назва справи (коротка робоча назва, що відображає суть проблеми): _____

Категорія справи: _____

Цільова група: _____

Рівень реалізації (національний / міжнародний / комбінований): _____

2. Опис проблеми (фабула справи)

Виклад фактичних обставин справи:

- короткий виклад обставин, що призвели до порушення прав;
- опис дій або бездіяльності суб'єктів владних повноважень чи інших осіб;
- зазначення часу, місця та контексту подій;
- наслідки для заявника (матеріальні, соціальні, правові, психоемоційні).

Опис фабули має бути нейтральним, лаконічним та фактичним, без правових оцінок.

3. Обґрунтування стратегічності справи

Пояснення, чому справа має стратегічний характер:

- у чому полягає порушення міжнародного гуманітарного права та/або прав людини;

- які колізії, прогалини або недоліки правового регулювання виявляє справа;
- чи має справа системний характер або впливає на значну кількість осіб;
- у чому полягає істотність завданої шкоди, включно з фактичним розміром;
- потенціал справи для: формування або зміни судової практики; удосконалення законодавства або адміністративних процедур; привернення уваги суспільства та міжнародної спільноти.

Обґрунтування має демонструвати, що справа виходить за межі індивідуального інтересу заявника.

4. Правова проблема та стратегічна ціль

Ключова правова проблема: _____

Стратегічна ціль справи (якої системної зміни передбачається досягти: тлумачення норми, формування практики, зміна підходу органів влади тощо): _____

5. Тактика ведення справи

Опис процесуальних кроків, інструментів, доказів, ролей юридичної клініки та партнерських організацій.

6. Стратегія справи

Довгостроковий підхід, очікуваний вплив, можливість масштабування, використання результатів справи для адвокації, стратегічних комунікацій, підготовки аналітичних матеріалів або рекомендацій, ризику.

7. Очікувані результати

Короткострокові результати (рішення у справі, проміжні процесуальні результати): _____

Довгострокові результати (зміна практики, підвищення стандартів захисту прав, _____ нормативні зміни): _____

8. Примітки

Додаткові зауваження, етичні аспекти, ризики безпеки заявника.

ЗГОДА НА ОБРОБКУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ

Я, _____,
_____ року народження, паспорт
громадянина України _____,
виданий _____ року, реєстраційний номер облікової картки
платника податків та інших обов'язкових платежів:
_____, шляхом підписання цієї заяви, відповідно
до Закону України «Про захист персональних даних» №297-VI від
01.06.2010 р., надаю згоду консультантам та кураторам спеціалізованої
юридичної клініки з питань, пов'язаних з війною, ННІ права СумДУ, та
залученим експертам на отримання, збір та обробку моїх особистих
персональних даних в обсязі, необхідному для належного здійснення
захисту, представництва або надання інших видів правової допомоги.

“ _____ ” _____ 20__ року _____

ВІДГУК КЛІЄНТА

ЩОДО ПЕРВИННОЇ КОНСУЛЬТАЦІЇ ПО СТРАТСПРАВИ

Будь ласка, дайте відповіді на запитання, що наводяться нижче. Будь ласка, не вказуйте свого імені. Інформація, яку Ви надасте, буде використовуватися для оцінки послуг нашої організації і у цілях звітності. Будь ласка, спробуйте щиро відповісти на запитання. Щиро дякуємо!

Будь ласка, вкажіть:

а) Ім'я консультанта: _____

б) Тип наданих Вам послуг (будь ласка, відмітьте усе, що стосується Вашого випадку):

___ консультація

___ складання юридичного документа

___ представництво в суді

___ представництво в адміністративному органі

___ інше (будь ласка, поясніть) _____

1. Чи був студент ввічливим і професійним у ставленні до Вас? Так
Ні

Якщо ні, то розкажіть, що саме Вас не влаштувало:

2. Чи Ви чітко зрозуміли після консультації, які є юридичні шляхи вирішення Вашого питання? Так Ні

Ваш коментар:

3. Чи пояснив Вам студент юридичну процедуру (тобто, яку допомогу наша організація може надати Вам, яких слід очікувати результатів і чим Ви, можливо, ризикуєте)? Або, якщо ми не маємо можливості взятися за Вашу справу, то чи пояснили Вам, які на те причини?

Так Ні

Ваш коментар:

4. Якщо передбачаються подальші юридичні консультації, то чи пояснив Вам студент наступний крок, і коли його очікувати?

Так Ні

Ваш коментар:

5. Чи Ви звернетесь до нас знов, якщо у Вас виникне інше юридичне питання? Так Ні

Чому?
